

Tilburg University

Primaire taalverwerving

Extra, G.; Verhoeven, L.

Published in:
Toegepaste taalwetenschap in artikelen

Publication date:
1987

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Extra, G., & Verhoeven, L. (1987). Primaire taalverwerving: Schets van een onderzoekerrein. *Toegepaste taalwetenschap in artikelen*, (29), 7-47.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

PRIMAIRE TAALVERWERVING: SCHETS VAN EEN ONDERZOEKTERREIN

Guus Extra & Ludo Verhoeven
Faculteit der Letteren
KUB Tilburg

1. Inleiding
2. Aandachtsgebieden
 - 2.1. Een formeel-linguïstische benadering
 - 2.2. Een conceptuele benadering
 - 2.3. Metalinguïstisch bewustzijn
 - 2.4. De sociale context van taalontwikkeling
 - 2.5. Vroege tweetaligheid
3. Onderzoekmethoden
 - 3.1. Design
 - 3.2. Data
 - 3.3. Dataverwerking
4. Kindertaalonderzoek in een Nederlandstalige context
 - 4.1. Grammaticaal gericht onderzoek
 - 4.2. Conceptueel gericht onderzoek
 - 4.3. Onderzoek naar metalinguïstisch bewustzijn
 - 4.4. Onderzoek naar de sociale context van taalontwikkeling
 - 4.5. Onderzoek naar vroege tweetaligheid

1. Inleiding

Deze tekst heeft tot doel een bijdrage te leveren aan de beeldvorming met betrekking tot onderzoek inzake primaire taalvererving in en buiten Nederland. Daartoe wordt allereerst vanuit internationaal perspectief ingegaan op de voornaamste aandachtsgebieden en benaderingen (par.

2) en op de meest gangbare methoden en technieken van kindertaalonderzoek (par. 3). Vervolgens wordt in paragraaf 4 tegen de achtergrond van deze aandachtsgebieden en onderzoekmethoden een beeld geschetst van Nederlandstalige bijdragen inzake primaire taalverwerving. Bij de bespreking van aandachtsgebieden en onderzoekmethoden is naar hoofdlijnen gestreefd, bij die van Nederlandstalig onderzoek naar een gedocumenteerd overzicht van de inspanningen na 1970.

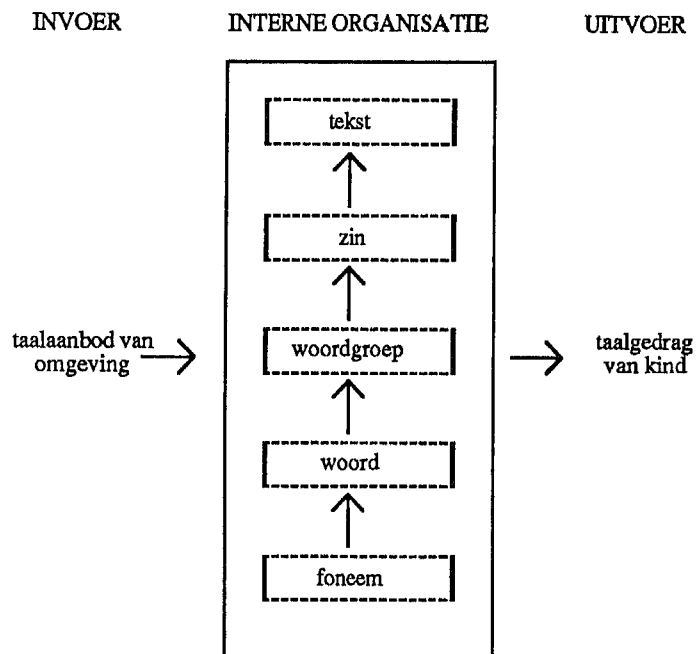
In wetenschappelijk opzicht is sprake van een belangwekkend onderzoeksterrein dat in Nederland sterk achterblijft bij internationale ontwikkelingen. Terwijl de inspanningen in het buitenland op dit gebied na 1970 sterk zijn geïntensiveerd, is in Nederland geen duidelijk herkenbare cumulatieve onderzoekinspanning aanwijsbaar. Nederlands(talige) bijdragen over primaire taalverwerving zijn persoonsgebonden en incidenteel van aard gebleven.

Een versterkte Nederlandse onderzoekinspanning inzake primaire taalverwerving is om meerdere redenen van belang. Allereerst biedt dergelijk onderzoek een ontwikkelingsperspectief op taalvaardigheid en op de relatie tussen taal en cognitie. Aan een dergelijk perspectief bestaat zowel in wetenschappelijk als maatschappelijk opzicht grote behoefte. Daarnaast kunnen Nederlandstalige bijdragen aan het kindertaalonderzoek fungeren in cross-linguïstische theorievorming en daarvoor een eigen invalshoek bieden. De aanwezigheid van etnische minderheden in Nederland maakt het bovendien mogelijk om vanuit cross-linguïstisch perspectief de simultane verwerving van het Nederlands en van uiteenlopende etnische groepstalen te beschrijven. Tenslotte vormt onderzoek naar primaire taalverwerving in normatief-vergelijkend opzicht een onmisbaar toeleveringsgebied voor het onderzoek naar tweede-taalverwerving en naar taalontwikkelingsstoornissen. Vooral op het terrein van tweede-taalverwerving zijn in Nederland sinds enige tijd onderzoekimpulsen waarneembaar die in menig opzicht gebaat zijn met een krachtige stimulering van Nederlandstalig onderzoek naar primaire taalverwerving.

In het onderzoek naar primaire taalverwerving kunnen universele kenmerken worden onderzocht door variatie van doeltalen (en uiteraard per doeltaal van kinderen). Onderzoek naar tweede-taalverwerving kan aan universele claims een wezenlijke bijdrage leveren, doordat ontwikkelingskenmerken in beschouwing kunnen worden genomen die onafhankelijk van doeltaal, uitgangstaal en leeftijd zijn. Het belang van onderzoek naar tweede-taalverwerving door volwassenen is voorts dat taalontwikkeling en voorschoolse cognitieve rijping hierbij niet langer onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn (vgl. Perdue 1984). Een combinatie van genoemde drie onafhankelijkheden levert uiteraard de krachtigste indi-

catoren voor universaliteit.

In het licht van voornoemde overwegingen is het verheugend te noemen dat in samenspraak tussen leden van de Stichting Taalwetenschap en de Stichting Psychonomie binnen ZWO momenteel een onderzoekprogramma inzake primaire taalverwerving wordt voorbereid. Een interdisciplinaire onderbouwing van een dergelijk programma lijkt van groot belang en kan door inbreng vanuit verschillende werkgemeenschappen worden bevorderd. Vanuit de werkgemeenschappen Toegepaste Taalkunde, Sociolinguïstiek en Syntaxis (alle ST) kunnen bijdragen worden geleverd ten aanzien van respectievelijk psycholinguïstische, sociolinguïstische en formeel-linguïstische theorievorming inzake taalverwerving, terwijl vanuit de Werkgemeenschap Ontwikkelingspsychologie (SP) een relatie kan worden gelegd tussen taalverwerving en conceptuele ontwikkeling.

Het in deze tekst geschetste onderzoeksterrein heeft betrekking op de rol van taal in het primaire socialisatieproces van kinderen in de leeftijd van 0-6 jaar. Het accent ligt derhalve vooral op voorschoolse taalontwikkeling en op mondeling taalgedrag. Tevens wordt aandacht geschonken aan vroege tweektaligheid, in het bijzonder aan de simultane ontwikkeling van twee taalsystemen. Onderzoek naar taalontwikkelingsstoornissen blijft buiten beschouwing.

Inzake primaire taalverwerving bestaat de centrale leertaak van het kind uit de ontdekking en toepassing van hiërarchisch geordende en onderling samenhangende organisatieprincipes in het taalaanbod van zijn omgeving. Deze leertaak kan in een invoer/uitvoermodel worden weergegeven.

Taalontwikkeling kan worden opgevat als een proces van differentiatie van elk van de genoemde deelsystemen in de richting van de volwassen norm. Het taalverwervende kind kan op verschillende niveaus niet met alle relevante onderscheidingen tegelijkertijd starten en zal aanvankelijk zo efficiënt mogelijk moeten omgaan met het weinige dat hem ter beschikking staat. De intrigerende vraag luidt dan ook met welke linguïstische middelen hij begint en waarom. Bij het beantwoorden van deze vraag is onderscheid tussen linguïstische vorm en referentiële functie een basisvereiste. Op grond van dit onderscheid kan de centrale vraagstelling van onderzoek naar taalverwervingsprocessen als volgt nader worden gepreciseerd:

- welke set aan linguïstische middelen komt voor in vroege taalontwikkelingsvariëteiten?
- welke referentiële functies hebben deze linguïstische middelen?
- hoe worden deze initiële middelen, afhankelijk van communicatieve behoeften, uitgebreid en/of aangepast in de loop van de tijd?

Globaal gesproken verloopt de ontwikkeling van genoemde deelsystemen van beneden naar boven: als kinderen beginnen te spreken, produceren ze bijvoorbeeld eerder losse woorden dan woorden in zinsverband en eerder losse zinnen dan zinnen in tekstverband. Voorts is het van belang om onderscheid te maken tussen primair en secundair taalgedrag van kinderen. Primair taalgedrag heeft betrekking op wat kinderen "doen" met taal (taalproductie en taalbegrip), secundair taalgedrag op wat kinderen "weten" over taal (metalinguïstische intuïties).

Een intrigerend en niet gemakkelijk verklaarbaar verschijnsel vormt de vaak geconstateerde asymmetrie tussen spreken en verstaan: lang voordat kinderen bepaalde klanken, woorden, woordgroepen, zinnen en teksten zelf (kunnen) produceren, zijn ze vaak al in staat tot het begrijpen daarvan. Dit vermogen om taal te begrijpen, ontwikkelt zich vooral gunstig onder de volgende twee voorwaarden: er moet sprake

zijn van een ruim en gevarieerd taalaanbod en van een ruime en gevarieerde belangstelling van het kind voor zijn (aanvankelijk alleen direct zichtbare en/of hoorbare) omgeving.

2. Aandachtsgebieden

Bij de theorievorming over taalontwikkeling bestaat geen unanimitéit over doelstellingen en methoden (vgl. Fletcher & Garman 1986: XI en Wanner & Gleitman 1982: 27). In hoofdzaak kunnen twee theoretische paradigma's worden onderscheiden: een formeel-linguïstisch en een conceptueel paradigma. Het eerste paradigma richt zich vooral op taalontwikkeling als logisch probleem (vgl. White 1982: 2-3). Dit paradigma staat centraal binnen de generatieve grammatica en heeft primair betrekking op de vraag hoe kinderen in staat zijn om snel en succesvol de taalcompetentie van volwassenen te bereiken. Het tweede paradigma richt zich vooral op taalontwikkeling als proces in de tijd (vgl. White 1982: 11-12). Dit paradigma staat centraal binnen de psycholinguïstiek en heeft primair betrekking op de vraag in welke stadia taalontwikkeling waarom verloopt. Vanuit dit verschil in optiek tussen beide paradigma's kan worden begrepen dat in een formeel-linguïstische benadering (zie 2.1) het hoofdaccent ligt op de theorievorming over het eindprodukt en in een conceptuele benadering (zie 2.2) op empirische bijdragen over het interimprodukt.

Naast deze twee benaderingen worden in paragraaf 2 drie additionele thema's ter sprake gebracht: de ontwikkeling van metalinguïstisch bewustzijn of kennis over taal (2.3), de rol van de sociale context van taalontwikkeling (2.4) en vroege tweetaligheid (2.5). In recente jaren is grote belangstelling ontstaan voor wat kinderen weten over taal. Uit diverse studies is gebleken dat kinderen veel linguïstische structuurkenmerken (zoals woordvolgorde) correct realiseren in hun spontane taalgebruik, lang voordat ze in staat zijn tot zinvolle en/of correcte oordelen over deze structuurkenmerken. De rol van de sociale context van taalontwikkeling staat sinds de jaren zestig in de belangstelling. In een aantal studies is vooral aandacht besteed aan de invloed van factoren als ouderlijk taalaanbod, situationele context en sociaal-economische positie op het verloop van taalontwikkeling. Het verschijnsel vroege tweetaligheid is vooral onderzocht in een reeks naoorlogse in Europa uitgevoerde case-studies.

Voor Engelstalige overzichtstudies op het gebied van primaire taalverwerving verwijzen we tenslotte naar Fletcher & Garman (1986), Wanner & Gleitman (1982), Schlesinger (1982), Elliot (1981) en DeVilliers en DeVilliers (1978). De eerste twee publicaties bevatten een overzicht

van de stand van zaken met bijdragen van derden, de overige publicaties vormen een zelfstandige poging tot synthese.

2.1. Een formeel-linguïstische benadering

In de linguïstische theorievorming is in de loop van de jaren zeventig sprake van een substantiële accentverlegging. Terwijl vroeg onderzoek in de generatieve grammatica naar beschrijvende en verklarende adequaatheid zocht door een vergaande proliferatie van transformatieregels, hebben meer recente inspanningen zich geconcentreerd op de definitie van een beperkt aantal schematische principes die breed toepasbaar zijn binnen en tussen talen. Tot de hoofddoelstellingen van theorievorming behoort de formulering van een verzameling "aangeboren" restricties op de mogelijke hypothesen die kinderen over de structuur van de doeltaal kiezen. Deze restricties worden aangeduid met Universele Grammatica (voortaan UG). De basisstelling luidt dat kinderen door de UG:

- (a) beperkt worden in hun hypothese-vorming;
- (b) waardoor ze vele op zichzelf logische mogelijkheden van taalconstructie verwerpen en
- (c) daardoor gemakkelijk en snel een taal kunnen leren.

De UG mag enerzijds niet te beperkt en anderzijds niet te ruim worden geformuleerd. Een UG die zo beperkt is dat geclaimd wordt dat kinderen nooit afwijkingen van de norm produceren zou in strijd zijn met gemakkelijk observeerbare feiten over kindertaal. Hetzelfde zou echter gelden voor een UG die zo ruim is dat geclaimd wordt dat er geen beperkingen bestaan op de aard van kinderlijke afwijkingen van de norm. Het voorgesteld systeem moet restrictief genoeg zijn om te verklaren dat het kind een specifieke grammatica verwerft die in hoge mate wordt ondergedetermineerd door de voor het kind beschikbare evidentie. Deze evidentie wordt in tweeërlei opzichten "verarmd" (vgl. Hyams 1986: 23-24) geacht: niet alleen bevat het taalaanbod tal van "performancefouten" zoals versprekingen of valse starts, maar bovendien verkrijgt het kind geen directe informatie over ambiguïteit of ongrammaticaliteit van zinnen en is het in staat om talloze grammaticale zinnen te produceren die het nooit heeft gehoord.

Binnen recente grammatica-theorieën (vgl. Chomsky 1980; 1981) heeft de UG de vorm van een geparmetriseerd systeem aangenomen. Een dergelijk systeem bestaat uit een universele verzameling herschrijf- en transformatieregels. Aan elke regel wordt vervolgens een aantal mogelijke parameters of waarden toegekend. Deze waarden drukken het beperkte bereik uit waarbinnen grammatica's kunnen variëren met

betrekking tot genoemde regels. Zo drukt de X-theorie uit dat zinnen een "hoofd" hebben. De positie van zo'n hoofd binnen een zin kan echter van taal tot taal verschillen, vgl. de positie van het verbum ten opzichte van het object in het Engels (SVO) versus Duits (SOV). Ook de regel "Move alfa" is onderhevig aan parametrische variatie, vgl. de positie van W-vraagwoorden in het Engels (initieel) versus Chinees (in situ).

De formulering van de UG als een systeem van parameters leidt tot een specifieke opvatting over het taalverwervingsproces. Het kind beschikt aanvankelijk over een - wellicht incomplete -verzameling universele basisprincipes met vooraf bepaalde mogelijke waarden. Om bij de volwassen norm uit te komen, moet het kind elke waarde toetsen aan de waarde van die volwassen norm. Taalaanbod fungeert in deze opvatting als "uitlokker" met behulp waarvan aan kinderlijke waarden een specifieke invulling en richting wordt gegeven (bijvoorbeeld SVO of W-initieel). Taalontwikkeling wordt primair opgevat als een proces dat - binnen de beperkingen van de UG - snel en uniform verloopt, ongeacht een bepaald kind en/of een bepaalde doeltaal.

Een parametertheorie moet tenslotte niet alleen een verklaring bieden voor de aanwezigheid van bepaalde kinderlijke afwijkingen van de norm, maar ook voor de afwezigheid van talloze mogelijke en logische afwijkingen die kinderen nooit produceren. Binnen een dergelijk raamwerk heeft Hyams (1986) de ontwikkeling van de "pro-drop parameter" onderzocht bij Engelse en Italiaanse kinderen (in agenspositie kan een pronominaal subject in het Italiaans ontbreken, in tegenstelling tot het Engels). Subjectloze zinnen bleken een algemene eigenschap van vroegere kindertaal te zijn in plaats van een keuze gebaseerd op verschillend taalaanbod van volwassenen.

De besproken UG-theorie heeft als hoofddoelstelling de verklaring van het feit dat taalontwikkeling snel en succesvol verloopt. Ten onrechte is soms verondersteld dat de UG-theorie daarmee per definitie een theorie over taalverwerving is (bijvoorbeeld door Derwing 1973). Volgens anderen beoogt de UG-theorie evenmin uitspraken over hoe taalontwikkeling zich in de tijd voltrekt als uitspraken over welke vorm van taalgedrag (performance) dan ook (vgl. White 1982: 10-11).

Het probleem met idealisaties over universele schemata die door kinderen moeten worden "ingevuld" is in elk geval dat de theorie vooral betrekking heeft op een initieel stadium So, voorafgaand aan de eerste taaluitingen en een finaal stadium Sf, waarbij de volwassen norm feitelijk is bereikt. Kinderen die een taal leren, bevinden zich uiteraard op geen van beide extremen. Taalontwikkeling is geen instantprodukt, maar een continu proces waarbij opeenvolgende interimgrammatica's

(Si, 1-n) worden ontwikkeld, getoetst en herzien. De gedachte dat taalontwikkeling bestaat uit de (re)constructie van interimgrammatica's is door een aantal generatieve grammatici ontkend (vgl. Fodor et al. 1974, Sheldon 1979). Voor een vruchtbare wisselwerking tussen theorievorming inzake volwassen en kinderlijke taalcompetenties moet de UG echter ook betrekking hebben op een beschrijving en verklaring van het feitelijke verloop van taalontwikkeling. Tot degenen die deze wisselwerking binnen een formeel-linguïstisch kader het meest serieus hebben genomen, behoren White (1982) en Felix (1987). Hyams (1986: 168) formuleert deze taakstelling als volgt:

The logical problem and the developmental problem are closely related. Both are concerned ultimately with explaining how the child arrives at an adult grammar. However, while the theory of grammar (UG) is intended to explain the apparent ease, rapidity and uniformity of acquisition (in the face of impoverished data), the developmental theory must also explain the apparent "difficulties" which the child encounters and the various "delays" which characterize the developmental process. In other words, the task of the developmental theory is to explain those factors which make acquisition non-instantaneous.

De vraag welke principes in opeenvolgende stadia van taalontwikkeling worden gehanteerd bij de selectie en gebruikmaking van informatie uit het taalaanbod van volwassenen staat centraal in de benadering die hierna aan bod komt.

2.2. Een conceptuele benadering

Terwijl in een formeel-linguïstische benadering het accent ligt op het snelle en succesvolle eindproduct van taalontwikkeling, ligt in een conceptuele benadering het accent op aard en oorzaak van het feitelijke verloop van het taalontwikkelingsproces en op daarbij optredende afwijkingen van de doeltaal-norm (vgl. ook Levelt 1975). De bestudeerde processen hebben betrekking op kinderlijke productie- en perceptiestrategieën, beperkingen op hypothesevorming, preferenties voor specifieke regelvorming, interactie tussen kind en omgeving, en tempo van taalontwikkeling. Slobin (1985; 1982; 1973) behoort tot de meest uitgesproken exponenten van deze processuele benadering. Zijn opvatting van het taalleervermogen (herdoopt als Language Making Capacity) wordt bovendien gekenmerkt door het aandragen van cross-linguïstische evidentie uit een groot aantal talen.

Hoofdzaak in een conceptuele benadering van taalontwikkeling is de formulering van een serie kinderlijke strategieën of procedures voor de ontwikkeling van taal. Slobin spreekt in dit verband van "operationaliseringsprincipes" (voortaan OPs). Deze OPs zijn noodzakelijke

voorwaarden voor de perceptie en produktie van taal en vormen de grondslagen van een universele kinderlijke grammatica. Naarmate het kind meer informatie verwerkt over de eigenschappen van het aanbod van een specifieke taal, worden nieuwe OPs geformuleerd en ontwikkelt de grammatica zich verder. Kinderen maken in feite een ontwikkeling door van een universele basisgrammatica naar divergente grammatica's van verschillende talen. Op deze route vindt er voortdurend interactie plaats tussen verschillende - soms concurrerende - OPs.

Er is tot nu toe meer evidentie voor proceskenmerken van taalontwikkeling beschikbaar op basis van wat kinderen zeggen dan op basis van wat kinderen begrijpen. Voorts is de evidentie over de referentiële en communicatieve context van wat kinderen zeggen vooralsnog eveneens beperkt. De beschikbare evidentie heeft zowel betrekking op wat kinderen "kunnen" in overeenstemming met de norm als op wat ze "niet kunnen" in afwijking van de norm. Afwijkingen van de norm zijn onvermijdelijke, noodzakelijke en systematische stappen in het taalontwikkelingsproces. De traditioneel gangbare kwalificatie "fouten" voor dergelijke afwijkingen zegt meer over degenen die het taalontwikkelingsproces achter dan vóór zich hebben.

Slobin (1985: 1161) postuleert twee hoofdtypen OPs:

- (1)perceptie- en opslagfilters: OPs die taalaanbod omzetten in informatie en deze informatie opslaan;
- (2)patroonmakers: OPs die de opgeslagen informatie omzetten in kinderlijke taalconstructies.

Type-1-OPs worden afgeleid uit de voor het kind beschikbare "primary linguistic data". Zij bepalen welke segmenten van de spreekstroom voldoende perceptuele opvallendheid hebben om te worden waargenomen en opgeslagen. Type-2-OPs organiseren opgeslagen informatie in woorden-in-zinsverband, met gebruikmaking van kinderlijke morfologische en syntactische principes. Voor een overzicht van beide typen OPs verwijzen we respectievelijk naar Peters (1985: 1065-1067) en Slobin (1985: 1251-1256).

De centrale gedachte van een dergelijk taalleervermogen (LMC) is dat gelijksoortige basisgrammatica's worden ontwikkeld ondanks aanbod van een veelheid aan talen. De basisnoties die door kinderen worden uitgedrukt, alsmede vroege beperkingen op de woordvolgorde en morfo-syntactische organisatie van taaluitingen, zijn in Slobin's opvatting constant. Wanneer we meer weten over de aard van de OPs waarmee het LMC is toegerust, zullen we beter in staat zijn om ontwikkelingsstadia te voorspellen in elke nieuwe taal die het kind tegenkomt. Sommige structuren worden door kinderen zo gemakkelijk en snel geassimileerd dat er sprake moet zijn van een set initiële linguïstische schema's.

Andere structuren leveren grote moeilijkheden op, vergen veel tijd en worden slechts stapsgewijs geaccomodeerd. "Assimilatie" en "accomodatie" zijn in Slobin's opvatting betere procestermen voor wat traditioneel is bestempeld als respectievelijk "foutloze" (instant) en "foutrijke" (non-instant) verwerving.

In een uitvoerige bespreking wijst Bowerman (1985) op verschillende problemen van Slobin's OP-benadering, zoals de oeverloze proliferatie van OPs bij potentiële tegenevidentie, de permissieve tolerantie voor alternatieve verklaringen van dezelfde data en het ontbreken van dwingende samenhang tussen de voorgestelde OPs. Voorts wijst Bowerman erop dat kinderen taalspecifieke eigenschappen kunnen leren in een zeer vroeg stadium van de ontwikkeling van grammatische subsystemen (hetgeen in strijd is met universele claims over de kinderlijke basisgrammatica).

Slobin's OP-benadering is inductief van aard en valt vooral op door een vergelijking van spontane uitingen van kinderen die zeer uiteenlopende talen leren. Deze benadering heeft een waardevol kader geschapen voor de analyse en interpretatie van tal van kindertaaldata die bij een meer strikte hypothese-toetsende benadering buiten beschouwing zouden zijn gebleven. Daarnaast bestaat echter in de opvatting van Bowerman behoefte aan meer rigoreuze, ondersteunende observatie en inferentie, gericht op hypothese-toetsing. OPs over kinderlijke strategieën en preferenties dienen te worden omgezet in voorspellingen die systematisch kunnen worden getoetst. Tegenevidentie moet vervolgens binnen de voorspellingen kunnen worden verklaard of leiden tot aanpassing of verwerping van de voorspellingen. Een dergelijke benadering vereist een zorgvuldige planning van cross-linguïstische vergelijkingen, alsmede een gemotiveerde keuze van vergeleken talen.

Zoals reeds in de inleiding is aangegeven, ziet het kind zich voor de opgave geplaatst om linguïstische vormkenmerken aan beoogde referentiële functies te relateren. Linguïstische vormkenmerken vormen in de optiek van de in deze paragraaf geschetste benadering geen uitgangspunt of einddoel van onderzoek, maar middel ter verklaring van taalontwikkelingskenmerken. Tot de centrale leertaken van het kind behoren in elk geval de volgende opgaven:

- (a) verwerving van de linguïstische middelen ter verwijzing naar entiteiten, activiteiten en eigenschappen van beide;
- (b) plaatsing van gekozen entiteiten en activiteiten in ruimte en tijd;
- (c) plaatsing van gekozen linguïstische middelen in een specifieke volgorde.

In standaardtaalgebruik correspondeert de eerste taak in linguïstisch